

ІСТОРІЯ МІСТ І СІЛ

УДК 94(477)

Лідія Нестеренко

СЕЛО ІВАНКІВЦІ У ХІХ – НА ПОЧ. ХХ ст.

У статті проаналізовано соціально-економічний розвиток села Іванківці в кінці ХІХ – на початку ХХ ст.

Ключові слова: Іванківці, всеросійський сільськогосподарський перепис, козаки, селяни, освіта, медицина, церква, землеробство, скотарство.

Характерною рисою української незалежності є процес занепаду села. За двадцять років з адміністративної карти України зникли сотні сіл, хуторів. Згідно з останніми даними, в Україні щороку іде в небуття близько 20 населених пунктів. Частина сіл на грані занепаду: зруйновані колективні господарства, об'єкти дрібної промисловості, закриті школи, дитячі садки, лікарні, не підведений природний газ, водогін, відсутнє освітлення вулиць, поганий стан доріг та ін.

Проте ще століття тому села були опорою держави. У кожному з них були промислові об'єкти, школи, церкви та ін. І, здається, спокійному розміреному ритму сільського життя нічого не заважало... Проте за останнє століття багато українських сіл перетворилося на пустку чи й взагалі зникло.

Одним із таких сіл, яке в наш час переживає занепад, є Іванківці Срібнянського району. Однак ситуація тут не завжди була такою.

Тому метою даної роботи є висвітлення розвитку с. Іванківці в ХІХ – на поч. ХХ ст. Основою джерельної бази стали матеріали Всеросійського сільськогосподарського перепису 1915 р. у с. Іванківці Іванківської волості Прилуцького повіту Полтавської губернії та інші статистичні дані Прилуцької повітової земської управи (ф.1486), що зберігаються в Держархіві Чернігівської області.

Перш ніж приступити до характеристики економічного розвитку с. Іванківець кінця ХІХ – поч. ХХ ст., наведемо лише кілька статистичних даних про село другої пол. ХІХ ст. Так, у 1886 р. тут нараховувалось 298 дворів козаків, 74 двори селян-власників, які входили до двох сільських громад (Галаганівська, Милорадовичівська), 4 двори міщан та ін., 293 хати, 2557 жителів; діяли Благовіщенська церква, перше земське початкове однокласне училище (у віданні земства з 1872 р.), лікарня, 3 шинки, крамниця, базар по вівторках (з 1865 р.), 33 вітряки, 4 олійниці¹.

Спробуємо охарактеризувати соціально-економічний розвиток села детальніше.

Село Іванківці у ХІХ – першій чв. ХХ ст. було волосним центром. У 1815 р. у волосних центрах Прилуцького повіту Полтавської губернії вперше було відкрито сільські училища. У цьому ж році навчальний заклад виник і в Іванківцях (учитель Гнат Коломойцев)². У зв'язку з необхідністю підготовки освічених кадрів для волосних і сільських правлінь у 1838 р. тут було засновано першу початкову земську школу, яка готувала писарів для волосних і сільських правлінь. Попечителем її був Кіндрат Данилович Науменко. Приміщення цієї школи було побудоване в центрі села на громадські кошти.

У 1843 р. Міністерство державних маєтностей почало відкривати парафіяльні

© Нестеренко Лідія Олександрівна – кандидат історичних наук, доцент кафедри суспільних дисциплін ЧОІППО імені К.Д.Ушинського.

початкові училища в селах. Це були початкові школи першої ланки освіти, призначались для людей «найнижчих станів». Тут безкоштовно навчали читання, письма, арифметики, Закону Божого. В цьому ж році було відкрито початкове трикомплектне училище і в с. Іванківцях³. З 1872 р. навчальний заклад було передано у відання земства. В 1895 р. для школи було побудоване нове приміщення. У зв'язку з тим, що один навчальний заклад не міг помістити велику кількість дітей шкільного віку, було вирішено побудувати ще одну школу. 15 вересня 1912 р. було відкрите друге початкове однокласне училище⁴. Є дані, що у 1818 р. в Іванківцях була утворена церковно-приходська школа, в якій навчали переважно основ церковно-слов'янської грамоти. Як видно, на поч. ХХ ст. іванківчани та жителі ближніх сіл могли здобувати освіту в кількох тутешніх освітніх установах.

Центром релігійного і культурного життя в дореволюційний час була церква. Першу церкву в Іванківцях було зведено ще до 1666 р⁵. Благовіщенську церкву побудували у 1863 р. Вона розташовувалась на відстані 220 верств від консисторії. Церкву було зроблено із дерева, з дерев'яною дзвіницею. При ній були церковна сторожка і бібліотека. Землі під двома погостами було 996 кв. саж., під цвинтарем – 3 десятини 2305 кв. саж., ружної землі – 33 десятини⁶.

Священнослужителем Благовіщенської церкви був Стефан Трохимович Іваницький – у сані священнослужителя з 1860 р. За роботу в 1899 р. отримав орден Святої Анни. Псаломники: Симеон Тимофійович Карасевич почав працювати з 1887 р., а Данило Павлович Степанович – з 1895 р. Оплата праці священнику в рік становила 120 руб., псаломникам: першому – 53 руб., другому – 36 руб. У 1901 р. прихожан при церкві було 1217 душ чоловічої статі і 1194 душі жіночої статі. До приходу належали Сергушківський та Пресічевий хутори⁷.

Медичну допомогу іванківчани отримували як у народних цілителів, так і у місцевій лікарні. В пореформену добу Прилуцький повіт було поділено на 2 медичні дільниці, центри яких були у с. Іванківцях та с. Рудівці. В кожній було влаштовано приймальню на 10 лікарняних ліжок. До Іванківської дільниці були прикріплені Бережівська, Березівська, Блотницька, Іванківська, Іваницька, Ольшанська, Переволочанська, Сокиринська, Срібнянська волості. Решта волостей відійшла до Рудівської дільниці. В кожній волості було 16 віспощепіїв⁸.

У 1867 р. в Іванківцях, у приміщенні, переданому від Міністерства державних маєтностей, було відкрито земську лікарню. За рік перед цим, у 1866 р., дійсний статський радник Григорій Павлович Галаган подарував для неї із лікарні, що була у його маєтку, меблі та аптечне приладдя⁹. Керівником лікарні був лікар Фурс. У ній працювали 2 фельдшери: 1 лікував удома, робив віспощеплення, а інший був постійно у роз'їздах. У 1868 р. при лікарні 16 хлопчиків навчались фельдшерського мистецтва, а 10 вже закінчили навчання. Сільські товариства на розвиток медицини асигнували щорічно 30 руб. і по 2 пуди муки в місяць¹⁰.

У зв'язку з тим, що приміщення Іванківської лікарні було старим і тісним та потребувало добудови і капітального ремонту, а також досить віддалене від значної кількості населених пунктів, що належали до Іванківської медичної дільниці, було вирішено перенести її у Срібне. Вже влітку 1879 р. будівництво лікарні у Срібному завершувалось, і тому на 1 вересня 1879 р. було заплановано переміщення сюди Іванківської лікарні.¹¹

У селі було добре налагоджено торгівлю. У 1866 р. рішенням Прилуцької земської управи в Іванківцях було дозволено відкрити базар¹². Базарним днем став вівторок. Бакалійними товарами село постачали також приватні торговці у власних та орендованих крамницях. Так, у 1914 р. у селі було п'ять крамниць, приміщення для однієї з яких орендувала громада козаків с. Іванківець за 53 руб. у рік. Ще одна належала міщанину Зеліку Герш Берев Грибнікову, який був власником магазину. Власником приміщення і продавцем третьої крамниці був козак Феодосій Іудин Селюк. Козак Микола Касянович Кисіль передав в оренду приміщення під третю крамницю Авраму Давидову за 30 руб. у рік. Також козак Кузьма Андрійович Федоренко передав у оренду приміщення під крамницю за 40 руб. у рік Петру Івановичу Янку¹³. Як видно, 80 % торгівлі в Іванківцях належало козакам.

На початку ХХ ст. у селі працював ряд невеликих промислових підприємств. Цеглою іванківчан забезпечував цегельний завод, власником якого був сільський священник Стефан Трохимович Іваницький. Завод був розміщений в урочищі на його приватних землях за селом, яке і до цього часу називається Попове. Підприємство мало одне горно. Довжина приміщення – 2,4 саж.^{*}, ширина – 2,2, висота – 1,4 саж., загальний об'єм камер – 74 саж.³ Його вартість 444 руб. Над горном був збудований навіс довжиною 3,8 саж., шириною 3,7 саж., загальною площею 20 саж. Його вартість становила 81 руб. 30 коп. Завод мав покритий соломною цегельний сарай довжиною 8,1, шириною 3,5 саж., загальною площею 28,35 саж.² та вартістю 106 р. 03 коп. Загальна вартість цегельного заводу С.Т. Іваницького – 631 руб. 33 коп.¹⁴. Цегельний завод діяв ще і в 40-50-х рр. ХХ ст., а згодом був закритий і зруйнований. Проте цілу цеглу із клеймом СІ (Стефан Іваницький), вироблену на цьому заводі, іванківчани знаходять і зараз.

Перед Першою світовою війною у селі діяло 3 кузні, в яких виготовляли необхідні знаряддя праці для селян. Дві з них мали по 3 горна і одна – 2 горна. Всі кузні були збудовані з дерева. Одна належала громаді козаків і селян с. Іванківці, дві інші були приватні. Їх власниками були міщани А.Я. Охріменко та М.О. Хорт Кузні Афанасія Яковича Охріменка та громадська кузня мали по 3 горна. Вони коштували по 330 руб., а прибутковість кожної становила 16 руб. 50 коп. у рік, або лише 5 %. Кузня Мартина Осиповича Хорта мала 2 горна і коштувала 265 руб. Прибутковість – 13 руб. 25 коп. в рік, що становило також 5%¹⁵.

Окрасою кожного села в давні часи були млини. О.Ф. Шафонський стверджував, що у південній половині Чернігівщини та північній частині Полтавщини вітряки були дуже поширеними. В 11 повітах намісництва він нарахував їх близько двох з половиною тисяч¹⁶.

На початку ХХ ст. з півночі від Іванківець (на Босій горі) та з заходу (на березі р. Удай) працювали 33 млини. Коли і ким вони збудовані – невідомо. Хоча окремої професії, такої як будівничий вітряків, тоді не було. Деталі міг виготовити рядовий тесля і самостійно зібрати вітряк. Єдина металева деталь, за якою зверталися до коваля, – залізне веретено біля жорен. Усе інше робили за допомогою сокири, пилки і долота. Всі вітряки мали гальмівні пристрої, завдяки яким регулювалася швидкість обертання крил. Якщо вітер був сильний – мірошник гальмував, а коли слабенький – вітер «відпускали». Вітряки трудилися тільки тоді, коли збиралися молоти. Без потреби вони не працювали¹⁷.

Правильно вибране місце та гарна конструкція крил забезпечували роботу вітряка протягом 250 днів на рік. Він починав працювати при швидкості вітру 3,5 – 4 метри за секунду, це коли хитаються лише гілки дерев. На крила іноді прив'язували тканину, робили наче вітрила. Крила так і називали «вітрилами». Українські мірошники вміли використовувати вітер. Для того, щоб його зловити, весь вітряк легко повертався в будь-якому напрямку. Невеликий могла повернути одна людина. Великий розвертали вже кілька чоловік¹⁸.

Усі іванківські млини були збудовані в різний час, тому мали різну конструкцію та вартість. Проте всі прізвища їх власників у документах збереглися. Найрозповсюдженішими у селі стали «Млинок-5», «Млинок-6», «Напівмашина-5», «Напівмашина-6», «Напівмашина-7», «Напівмашина-8» [рис.2.]. Прибутковість кожного становила умовно 5% в рік. Проте, незважаючи на це, вони забезпечували борошном більше ніж 2 тисячі жителів Іванківець (у 1910 р. кількість жителів села становила 2366 осіб, у 1916 р. – 2185 осіб)¹⁹.

Найдешевшим млином був «Млинок-5». Його вартість становила 360 руб., а прибутковість – 18 руб. у рік. У 1914 р. таких млинів у Іванківцях було 5. Їх власниками були козаки Осип Омелянович Федоренко, Митрофан Фомич Даценко, Харлампій Якимович Петрушевський, Кузьма Іванович Федоренко та Костянтин Климович Редька (у 1914 р. його млин було знищено)²⁰.

«Млинок-6» коштував 390 руб., його прибутковість – 19 руб. 50 коп. річних. Чотири млини цієї моделі діяли у Іванківцях, вони належали також козакам села Василю Мойсейовичу Сергушку, Тимофію Микитовичу Редьці, Тимофію Кононовичу Редьці та Матвію Івановичу Вишневецькому²¹.

Вартість млина «Напівмашина -5» становила 530 руб., його прибутковість – 26 руб. 50 коп. річних, проте млинів цієї моделі в селі не було. Млин «Напівмашина-6» коштував 560 руб., а його прибутковість у рік становила 28 руб. Млинів цієї моделі в селі було 16, або 49% від загальної їх кількості. Вони належали козакам Тимофію Дмитровичу Шкуліпі, Євменію Федоровичу Сергушку, Євтихію Васильовичу Пресічу, Мирону Кіндратовичу Пархоменку, Євменію Йосиповичу Нестеренку, Матвію Феофановичу Нестеренку, Сергію Миновичу Коломійцю, Григорію Андроновичу Коломійцю, Саві Івановичу Клименту, Максиму Григоровичу Карпусю, Миколі Касяновичу Кисілю, Івану Олександровичу Єсіку, Саві Семеновичу Бережному, Антону Петровичу Бережному, Омеляну Миновичу Коломійцю (у 1915 р. млин переданий Євменію Йосиповичу Нестеренку), селянину Михайлу Овсійовичу Галушці²².

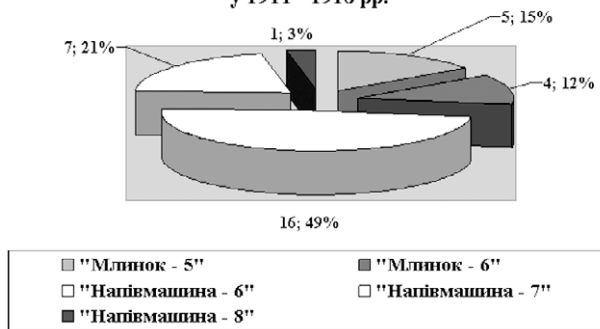
Млин «Напівмашина-7» коштував 580 руб. при прибутковості 29 руб. річних. Млинів цієї марки в Іванківцях було 7. Їх власниками були Аврам Олександрович Єсік, Іван Якович Коломієць, Архип Кононович Пархоменко, Філіп Кононович Пархоменко, Федот Осипович Петрушевський, Омелян Власович Полтко, Наум Олександрович Пресіч²³.

Найдорожчий у селі млин «Напівмашина-8» коштував 610 руб., а річна його прибутковість становила 30 руб. 50 коп. Власником єдиного млина такої моделі був Козьма Онуфрійович Пархоменко²⁴.

На жаль, до нашого часу жоден млин не зберігся. Окремі з них були зруйновані з приходом радянської влади (у 20-30-і рр.), а решту спалили німецько-фашистські загарбники у вересні 1943 р., коли відступали з села.

Основним заняттям іванківчан було хліборобство. В 1913 р. населення села мало всього 2707 га землі різних угідь, у тому числі орної землі – 1678 га. 22 заможні господарі володіли та обробляли 578 га землі, а рештою 2129 га – середняки і бідняки – 380 господарств, з яких середняків – 180, бідняків – 200. На основі статистичних даних, поданих у таблиці 1, можна стверджувати, що у 1916 р. найбільшими землевласниками с. Іванківець були священник Стефан Трофимович Іваницький, який володів 53 дес. 1487 саж. землі, а спадкоємці дворянина Івана Олександровича Нестеренка мали 51 дес. 1340 саж. Козаки та селяни Гордій Кузьмич Худик, спадкоємці Трохима Митрофановича Редьки, Митрофан Єрмолайович Редька, Петро Якович Полтко, Федір Осипович Петрушевський та Прохор Петрович Нестеренко мали від 25 до 45 дес. землі²⁵. Як видно, 75% найбільших землевласників села були вихідцями із козаків та селян. Це переконливо свідчить про те, що поміщицьке землеволодіння у селі не було поширеним.

Кількість млинів у с.Іванківцях
у 1911 - 1918 рр.

* Діаграму зроблено за : ДАЧО, ф.1486, оп.1, спр.262, арк.497 – 650.

**Список землевласників с.Іванківці,
які володіли більше ніж 25 дес. землі у 1916 р.**

N п/п	Населений пункт волості	Стан	ПІБ власника земель	сажені
1.	с.Іванківці	Козаки і селяни	Нестеренко Прохор Петрович	1019
2.			Петрушевський Федір Осипович	1352
3.			Полтко Петро Якович	1770
4.			Редька Митрофан Єрмолайович	1321
5.			спадкоємці Редьки Трохима Митрофановича	1264
6.			Худик Гордій Кузьмич	1169
7.		дворяни	Спадкоємці Нестеренка Івана Олександровича	1340
8.		священик	Іваницький Стефан Трофимович	1487

Згідно з даними Всеросійського сільськогосподарського перепису, проведеного в 1916 р., 394 господарі Іванківцеві мали посіви сільськогосподарських культур, 38 господарів (кожен 11 господар) посівів не мали [рис. 1]. Всього іванківчани в цьому році засіяли 1476,83 дес. землі. Більше ніж третину площ, а саме 528,68 дес., було засіяно озимим житом, 274,72 дес. – гречкою, 230,63 – вівсом, 111,75 – озимою пшеницею, 49,87 – ячменем, 37,64 – картоплею, 35,22 – просом, 29,06 – ярою пшеницею. Невеликі площі було відведено під льон, коноплі, тютюн, горох, кормові культури, багаторічні та однорічні трави та тощо.²⁶

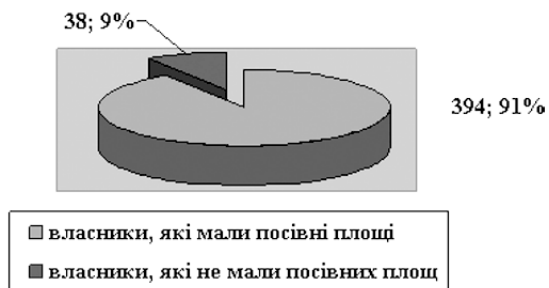
Рис. 1**

Одним із занять селян було вирощення тютюну. Тютюн експортували до Санкт-Петербурга та інших міст Російської імперії. Тому в селі стояло п'ять складів, де іванківчани сушили тютюн та тримали готову продукцію, чекаючи продажу. Коли збудовані приміщення – невідомо, проте прізвища їх власників збереглися. Склади належали таким козакам:

Лаврентію Нестеровичу Нестеренку (вартість – 30 руб.), Петру Яковичу Полтку (вартість – 35 руб.), Саві Івановичу Клименку (вартість – 45 руб.), Павлу Даниловичу Федоренку (15 руб.) та Федоту Андріяновичу Головці. Тютюновий склад останнього власника мав довжину 3,0 саж., ширину – 5,3 саж., а висоту 1,0 саж.²⁷ Під час відступу німецько-фашистських загарбників, які проходили через село у вересні 1943 р., усі ці приміщення були спалені.

Більшість незаможних селян обробляли землю у заможних господарів то з повинни, то за поденну оплату, то наймитували сезонно. Чимало бідноти працювало в околицьких економіях поміщиків, які мали значні володіння у Прилуцькому повіті. Найбільшими землевласниками дворянського походження Прилуцького повіту були: Василь Петрович Кочубей, Олена Павлівна Олів (Харитоненко), Павло Петрович

Кількість господарів с.Іванківцеві, які мали посівні площі у 1916 р.

* Таблицю зроблено за: ДАЧО, ф. 1486, оп. 2, спр. 5, арк. 38 – 38 зв.

** Діаграму зроблено за: ДАЧО, ф. 1486, оп. 2, спр. 5, арк. 102 – 103.

Скоропадський, родини Ламсдорф-Галаганів та Милорадовичів, Ольга Олександрівна Мусіна-Пушкіна, Родріг Федорович Бистром, Микола Миколайович Маркевич, Олена Олександрівна Рахманова, Ольга Платонівна Макарова, Володимир Петрович Дараган, Анна Олексіївна Граббе, Олександр Васильович Александрович²⁸. Кожен мав від 97 до 9000 десятин орних земель.

Становище наймитів було надзвичайно важким. За мізерну оплату працювали увесь світловий день. А хлопцям-наймитам і вночі не було відпочинку, бо треба було хазяйські коні чи воли вести у поле, пасти їх, щоб на світанку привести до двору і працювати з ними. Взимку бідняки ручними ціпами обмолочували хліб у заможних господарів за десяту чи дванадцятую мірку. Чимало селян ходило на заробітки в колишню Катеринославщину, Херсонщину, на Дон, Кубань, у Крим.

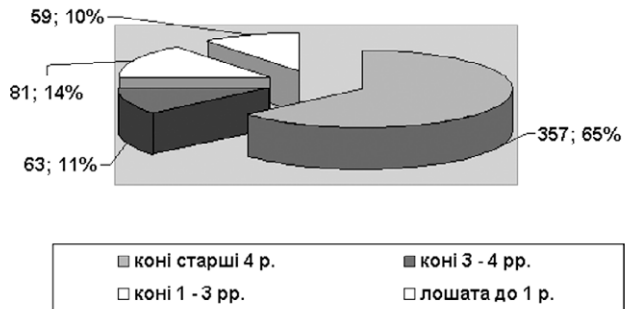
На поч. ХХ ст. хати в селі розміщувались дуже густо, присадибної землі в іванківчан було мало. Всі земельні ділянки були розташовані за селом, часто в різних місцях. Для оранки полів, перевезення сіна, врожаю та в інших сільськогосподарських роботах використовували тварин. Тягловою силою на селі ХІХ – поч. ХХ ст. були воли, бики і коні. Більшість іванківчан у своїх господарствах використовувала коней. У 1916 р. їх налічувалось 560 голів. Дані діаграми [рис.3.] дають змогу стверджувати, що 420 коней, або 76%, були працездатного віку і лише 140 голів, або 24%, – непрацездатного.

Проте далеко не кожна родина мала змогу купити і утримувати цих тварин. Коні були у 300 господарствах, що становить майже 70% господарств села. А якщо взяти коней працездатного віку, то їх мала більшість, а саме 294 господарств, і лише в 6 були молоді коні неробочого віку.

Рис.3*

Частина родин утримувала по кілька тварин. Матеріали таблиці 2 дають змогу стверджувати, що 43% домогосподарів села, які тримали коней, мали по 2 тварини, більше 37% – 1 коня, 16% – 3 коней. Більше тримала незначна кількість власників. Шестеро коней утримували лише Митрофан Єрмолаєвич Редька²⁹.

Кількість коней у жителів с.Іванківці у 1916 р.

Таблиця 2.**

Кількість коней у господарствах жителів с. Іванківці у 1916 р.

Кількість коней у господарстві	Кількість господарств	%	% від всіх 431 господарів села	Всього коней
6 коней	1	0,33%	0, 2%	6
4 коней	10	3,33%	2,3%	40
3 коней	48	16%	11,1%	144
2 коней	129	43%	30%	258
1 кінь	112	37,34%	26%	112
Всього	300	100%	69,6%	560

Окремі господарі Іванківців як тяглову силу використовували волів і биків. Волів тримали лише кілька господарів. У Андріяна Созонтовича Безбаха був один віл, у Федота Федоровича Сергушка та у Дем'яна Мойсейовича Сергушка – по два воли, і 4 воли тримав Дем'ян Іванович Федоренко. Чотири господарі використовували у господарстві бугаїв. По одному бугаю віком від 2 років тримали Іван Євменович

* Діаграму зроблено за: ДАЧО, ф.1486, оп.1, спр. 806, арк. 1–8 зв.

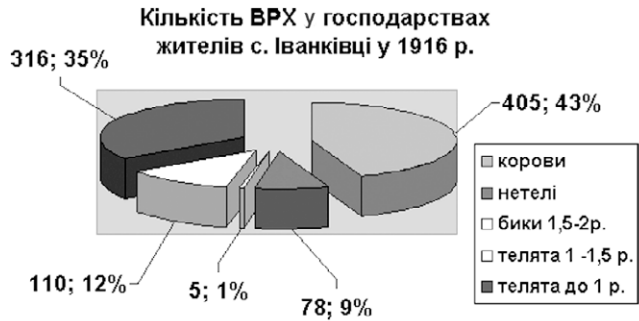
** Таблицю зроблено за: ДАЧО, ф.1486, оп.1, спр. 806, арк. 1–8 зв.

Бережний, Мойсей Степанович Ломака, Гордій Кузьмич Худенко, а у Василя Мойсейовича Сергушка було 2 тварини³⁰ [рис. 4.].

Годувальницями сімей іванківчан з давніх часів були корови. Із ростом чисельності населення села зростала і кількість ВРХ. У 1916 р. жителі села утримували 914 голів ВРХ. На основі статистичних даних, поданих у діаграмі [рис.4.], можна стверджувати, що корів було 405, або 43%, телят до 1 року – 316, або 35%, телят річного-півторарічного віку – 110, або 12%, нетелів – 78, або 9%, і, як вже зазначалось, – 5 биків, або 1%³¹. Кожен район села мав свою череду.

Рис.4.*

ВРХ тримали у 353 господарствах села, що становить майже 82% від загальної кількості господарств. Згідно з матеріалами, поданими у таблиці 3, 289 господарів Іванківцево (81,84%) тримали до трьох голів ВРХ, з яких у 166 господарствах було 332 голови, або 47%, а у 76 власників (21,54%) – 228 тварин, і по одній тварині тримало 76 господарів. І у решти 64 власників (18,16%) налічувалось від 4 до 7 голів, з яких у 34 господарів було по 4 голови, всього – 136 голів³². З іншими даними, які свідчать про чисельність ВРХ у господарствах іванківчан, можна ознайомитись у таблиці 3.

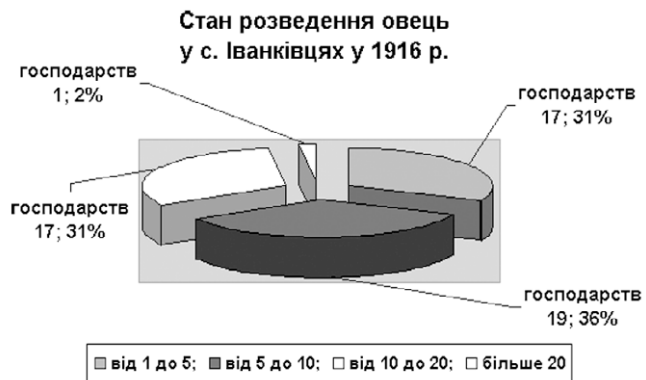
Таблиця 3.**

Кількість ВРХ у господарствах жителів с. Іванківці у 1916 р.

Кількість голів ВРХ у господарстві	Загальна кількість господарств	%	Всього ВРХ
1	47	13,3	47
2	166	47	332
3	76	21,54	228
4?	34	9,63	136
5	16	4,53	80
6	7	2	42
7	7	2	49
Всього	353	100	914

Значна кількість луків за селом дозволяла іванківчанам займатись і вівчарством [рис.5.]. Згідно з даними за 1916 р., овець тримали 54 господарі села, що становить 15,3% від загальної кількості власників. Найбільше, аж 35 голів, мав Афанасій Гаврилович Минка. Решта власників мали до 20 голів. До 5 овець налічувалось у 17 господарствах (31%), всього 58 тварин. У 19 господарів (36%) було

Рис. 5.*

* Діаграму зроблено за: ДАЧО, ф.1486, оп.1, спр. 806, арк. 1–8 зв.

** Таблицю зроблено за: ДАЧО, ф.1486, оп.1, спр. 806, арк. 1–8 зв.

** Діаграму зроблено за: ДАЧО, ф.1486, оп.1, спр. 806, арк. 1–8 зв.

від 5 до 10 овець, усього 146 голів. 17 господарів (31%) тримали від 10 до 20 голів, усього 254 тварини, і лише один власник (2%) тримав череду з 35 голів. Таким чином, у 1916 р. у господарствах іванківчан налічувалось 493 голови малої рогатої худоби³³.

Однією з поширених галузей тваринництва в Іванківцях було свинарство. Цих тварин тримали 280 господарів села, що становить 65%. Згідно з даними перепису у 1916 р., загальна кількість свиней становила 481 голову, з яких поросят було 138 (28%), підсвинків – 189 (39%) і дорослих свиней – 161 тварина (33%) (діаграма [рис.6.]). Проте свиней у господарствах іванківчан було мало від 1 – до 4 голів. Їх вирощували для власних потреб. Лише кілька господарів вирощували поросят на продаж³⁴.

Рис. 6.*

Як видно із рис. 7, загальна кількість худоби в господарствах іванківчан у 1916 р. становила 2448 голів при кількості населення 2186 осіб³⁵.

Згідно з даними програми соціально-економічного розвитку Дігтярівської селищної ради Срібнянського району на 2012 р., населення с. Іванківець на 18 січня 2012 р. становить 461 особу, за століття скоротилося більше ніж у 4 рази. У 2011 р. в селі залишилось лише 4 коней, 81 корова, 61 голова свиней, вівці відсутні³⁶.

Рис. 7.**

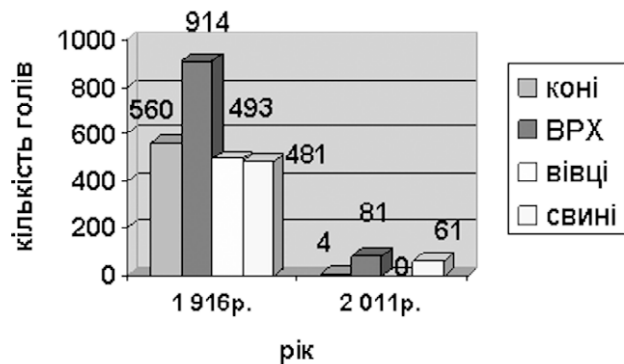
Наведені дані засвідчують, що апогеєм розвитку села Іванківець був до-радянський період, особливо XIX – поч. XX ст. У радянські часи все було знищено: церкву, школи, цегельний завод, млини, кузні, тютюнові склади та ін. Нині збереглося лише приміщення волості, в якій розміщується Іванківська ЗОШ І-ІІ ст. Проте і над нею завис домоклів меч реорганізації. Школа, якій через 4 роки виповниться 200 років, може просто до цього ювілею не дожити. На думку приходять слова Ліни Костенко: «Випаюється навіть слід малої Батьківщини. Спершу випалювала радянська влада. Потім війна. Потім радіація. Тепер випаює забуття...»³⁷.

Тож і виходить, що навіть про недавнє минуле свого села ми дізнаємося лише із архівних документів.

Кількість свиней у жителів с. Іванківці в 1916 р.

Кількість худоби в господарствах жителів с. Іванківці у 1916 та 2011 рр.

* Діаграму зроблено за: ДАЧО, ф.1486, оп.1, спр. 806, арк. 1–8 зв.

** Діаграму зроблено за: ДАЧО, ф.1486, оп.1, спр. 806, арк. 1–8 зв.

1. Шкоропад Д.О., Савон О.А. Прилуччина: Енциклопедичний довідник / За ред. Г.Ф.Гайдая. – Ніжин: Аспект-Поліграф, 2007. – С.191.
2. Там само. – С.487.
3. Там само. – С. 487.
4. ДАЧО, ф.1486, оп.1, спр.115, арк.182 – 186.
5. Шкоропад Д.О., Савон О.А. Вказана праця. – С.191.
6. Клировая книжка Полтавской епархии на 1902 г. – Полтава, 1902. – С.568.
7. Там само. – С.569.
8. ДАЧО, ф.1486, оп.3, спр.13, арк. 158.
9. Там само, оп.1, спр.2, арк. 91.
10. Краткий обзор действий Прилукской уездной земской управы с.15.09.1865 по 1.08.1868 гг. – Полтава, 1868. – С.16.
11. ДАЧО, ф.1486, оп.3, спр.18, арк. 1.
12. Там само, спр.1, арк.10.
13. Там само, оп. 1, спр. 267, арк.35 зв.
14. Там само, спр. 266, арк.76 – 77 зв.
15. Там само, спр. 266, арк.2.; спр. 262, арк. 460 – 462.
16. Курданов А. Голос пам'яті. – Ч., 1998. – С.204.
17. Недавній А. Повій, вітре, на Україну! – Сільські вісті. – 2011. – 24 листопада. – С.3.
18. Там само.
19. Шкоропад Д.О., Савон О.А. Вказана праця. – С.191.; ДАЧО, ф.1486, оп.1, спр. 806, арк. 8 зв.
20. ДАЧО, ф. 1486, оп. 1, спр. 262, арк.497, 503, 530, 536, 542.
21. Там само, арк.581 – 583, 598.
22. Там само арк.603, 610, 615 – 618, 626 – 627, 629, 631, 635, 637, 647 – 650.
23. Там само, арк.558 – 559, 561 – 565.
24. Там само, арк.671.
25. Там само, ф. 1486, оп. 2, спр. 5, арк. 38 зв.
26. Там само, арк. 102 – 103.
27. Там само, ф. 1486, оп. 1, спр. 267, арк.37 зв.
28. Там само, оп. 2, спр. 5, арк. 8 зв. – 42 зв.
29. Там само, оп.1, спр. 806, арк. 5.
30. Там само, арк. 1 – 8 зв.
31. Там само.
32. Там само.
33. Там само.
34. Там само.
35. Там само.
36. Програма соціально-економічного розвитку Дігтярівської селищної ради Срібнянського району на 2012 р.
37. Костенко Ліна. Записки українського самашедшого. – К.: А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА, 2011. – С.226.

В статтє проанализировано соціально-економічне розвитє села Іванковці в концє ХІХ – началє ХХ вв.

Ключевіє слова: Іванковці, казаки, крєст'яне, образование, медицина, церковь, земледелиє, животноводство.

The article analyzes the economic development of the village Ivankovtsy at the end of XIX century – at the beginning of XX century.

Keywords: Ivankovtsy, Cossacks, peasants, farming, animal husbandry.